

Foto: Jillis Roos

Tussenrapportage wolf

Deze rapportage geeft inzicht in de activiteit van de wolf in Nederland in de periode 1 augustus – 31 oktober 2021.

Samenvatting

Over de afgelopen periode valt weer veel te melden over de activiteit van de wolf in Nederland. Zo zijn er in totaal 11 verschillende individuen aangetoond en zijn, naast activiteit in de bekende leefgebieden, twee wolven actief in de regio Drenthe en Fryslân.

Het lijkt erop dat het gebruik van het territorium op de Noord-Veluwe is uitgebreid naar een deel van de Midden-Veluwe. Hier zijn afgelopen periode, naast de territoriumhouder GW960f, drie wolven van de roedel waargenomen.

Op de Noordwest-Veluwe is wolvin GW2363f al lange tijd aanwezig. Mogelijk sticht zij een nieuw territorium naast de Noord-Veluwe roedel. In het Nationale Park De Hoge Veluwe doodde een wolf een moeflon.

Wolf GW1490m die een territorium had op de Zuidwest-Veluwe is doodgeschoten. Het territorium is mogelijk ingenomen door een welp van de roedel op de Noord-Veluwe (GW1889m).

Er kwamen 34 meldingen van (vermoedelijke) schade door wolven binnen bij BIJ12. In 26 gevallen bleek het om een wolf te gaan. Meer hierover leest u in deze rapportage.

Binnengekomen meldingen monitoring

In deze tussenrapportage geven we inzicht in de activiteit van de wolf in Nederland in de periode 1 augustus tot en met 31 oktober 2021. Er zijn in deze periode 661 meldingen binnengekomen van (vermoedelijke) sporen van wolven. De meldingen werden gedaan bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, waarvan de uitvoering is belegd bij de Zoogdiervereniging. Bij 247 meldingen is op basis van bewijsmateriaal – zoals DNA-onderzoek - duidelijk geworden dat het daadwerkelijk om een wolf ging. Van de overige meldingen kan niet worden vastgesteld of dit een wolf betreft. In onderstaande diagram ziet u een overzicht van zekere wolvenwaarnemingen, verdeeld naar soort waarneming.

Volgende tussenrapportage verschijnt twee weken later

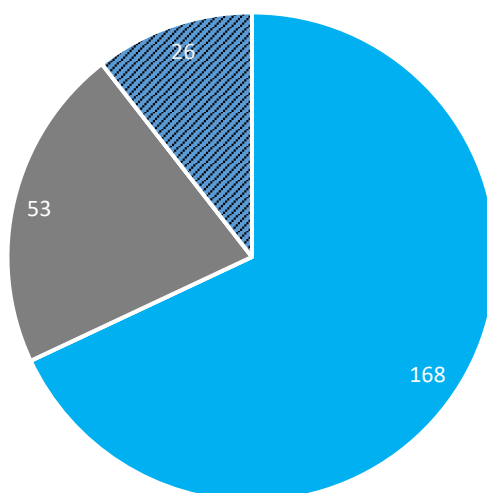
Vanwege de voortplantingsperiode van wolven in januari-begin februari is besloten om de volgende DNA analyse met twee weken uit te stellen om ook de verzamelde monsters van begin februari mee te kunnen nemen in de analyse. Dit betekent ook dat de Tussenrapportage in het voorjaar van 2022, twee weken laten gepubliceerd wordt (eind maart). Door het verschuiven van de DNA-analyse kan een beter inzicht verkregen worden over waar welke individuen voorkomen, wat de gevormde paren zijn en waar in mei wellicht jongen te verwachten zijn. Zie ook als illustratie de resultaten beschreven in deze Tussenrapportage waaruit wederom blijkt hoe complex het territoriale gedrag van wolven is, waaronder de paarvorming.

BIJ12 is de organisatie die namens provincies de beleidsuitvoering van het dossier van de wolf verzorgt. Dit heeft onder andere betrekking op monitoring en afhandeling van tegemoetkoming in schade. Dit bericht is tot stand gekomen met medewerking van Zoogdiervereniging (monitoring Wolvenmeldpunt), Wageningen University & Research (WENR, DNA-analyses) en het CEwolf consortium (Centraal Europese wolvenpopulatie, internationale uitwisseling genetische data).

De activiteit van de wolf in Nederland is in deze tussenrapportage gebaseerd op kennis uit de schademeldingen die binnenkomen bij BIJ12, het Wolvenmeldpunt en de actieve monitoring. Ondanks de omvangrijkheid van deze bronnen, zijn deze niet volledig uitputtend en kan er meer wolvenactiviteit in Nederland aan de orde zijn dan waar wij zicht op hebben.

Verhouding type zekere wolvenwaarneming 1 augustus - 31 oktober 2021

Dit betreft de meldingen die bij het Wolvenmeldpunt zijn binnengekomen

- Wolf gezien
- Wolvenkeutel
- Schademeldingen landbouwhuisdieren
- Wolfspoor en/of pootafdruk
- Kadaver van een wild dier
- Overig

Het diagram geeft een beeld van de meldingen die bij het Wolvenmeldpunt zijn binnengekomen in de periode van 1 augustus tot en met 31 oktober 2021. [Bekijk hier de link naar de interactieve weergave.](#)

Kaart verspreiding Wolf

Wolvenmonitoring 1 augustus – 31 oktober 2021

De kaart geeft de gebieden aan waar in de periode van 1 augustus tot en met 31 oktober 2021 met zekerheid wolven aanwezig waren in Nederland. Via DNA-analyse was het in een aantal gevallen mogelijk om de individuen te achterhalen. Wanneer u in de [online versie](#) van de tussenrapportage op de iconen te klikt, krijgt u meer informatie over de betreffende wolven. Ook is het mogelijk om de kaart in te zoomen. De betekenis van de iconen is onder de kaart uitgelegd.

Bekijk [hier](#) de interactieve kaart.

Toelichting en leeswijzer kaart

Op de kaart 'Wolvenmonitoring' zijn twee typen wolveniconen aangegeven: een gekleurde wolf en een wolvenpoot.

De gekleurde wolven geven het gebied aan waar op basis van DNA-analyse is aangetoond welke wolven (individuen) hier vastgesteld zijn. De grotere gekleurde wolveniconen geven het gebied aan waar wolven officieel, volgens de criteria uit het Interprovinciaal Wolvenplan, gevestigd zijn én waar in de afgelopen periode DNA-sporen zijn aangetroffen.

Het gaat om de individuen GW2090f (Zuidwest-Drenthe), GW998f (wolvijn roedel Noord-Veluwe), GW893m (wolf roedel Noord-Veluwe), GW960f (Midden-Veluwe), GW1490m (Zuidwest-Veluwe, dood gevonden 1 oktober 2021) en GW1625m (De Groote Heide). Voor de overige gekleurde wolven geldt dat zij niet officieel gevestigd zijn. Het gaat om de wolven GW2363f en GW2397m die korter dan zes maanden aanwezig zijn en drie welpen van de roedel (GW1889m, GW2087m en GW2398m) waarbij een eigen territorium nog niet is vastgesteld.

N.B. Op de kaart zijn niet alle wolvenwaarnemingen binnen de bekende territoria van de wolven weergegeven. Deze wolvenwaarnemingen zijn, binnen de betreffende gebieden, samengevat in één gekleurd wolvenicoon.

De locaties met een wolvenpoot geven de gebieden aan waar overige zekere wolfwaarnemingen gedaan zijn, zoals zichtwaarnemingen, maar waar het individu niet met zekerheid aan te duiden is. Voor een individubepaling is namelijk DNA nodig. Bij de wolvenwaarnemingen aangegeven met een wolvenpoot is geen DNA beschikbaar. Hierdoor kan het individu niet bepaald worden.

Monitoring in provincies

Overijssel, Drenthe & Fryslân

Waarnemingen

In de provincies Overijssel, Fryslân en Drenthe is de afgelopen periode een mannelijke wolf waargenomen die nog niet eerder is vastgesteld in Nederland. Het gaat om de wolf GW2397m. Het DNA van deze wolf is in de periode van 1 augustus tot en met 31 oktober veertien keer vastgesteld op basis van schadegevallen en één keutel. Op 22 september werden door dit individu geiten aangevallen bij Klazienaveen (Drenthe). In de daaropvolgende weken werden landbouwhuisdieren aangevallen in de regio's Heino, Staphorst (Overijssel), Meppel (Drenthe), Wolvega, Sneek en Heerenveen (Fryslân) en het zuidwesten van Drenthe (zie de verspreidingskaart). Van wolf GW2397m is voornamelijk geen afkomst bekend, omdat de ouders (nog) niet in de monitoring zijn voorgekomen. In de [Factfinding studie \(Hoofdstuk 5.1, Jansman et al., 2021\)](#) die onlangs is gepubliceerd staat uitgelegd hoe de herkomst van een wolf precies wordt bepaald. Gezien de eerste melding bij Klazienaveen is het waarschijnlijk dat het om een wolf uit Duitsland gaat.

Behalve deze wolf is in de afgelopen maanden ook de al eerder vastgestelde vrouwelijke wolf GW2090f aangetroffen in de regio van Zuidwest-Drenthe. Deze wolf is voor het eerst op 24 april 2021 in Drenthe vastgesteld. Omdat de wolf nu zes maanden in de regio actief is geweest, betekent dat er volgens het Interprovinciaal Wolvenplan sprake is van een territoriale vestiging. Waar in de regio het dier zich specifiek heeft gevestigd wordt nog onderzocht.

Aanvullend op het bovenstaande kan aangegeven worden dat in november er ook twee wolven gezamenlijk op camerabeeld zijn vastgelegd in de regio Zuidwest-Drenthe. Het is aannemelijk dat het hier gaat om de wolven die hier actief zijn (GW2090f en GW2397m). In de komende maanden zal moeten blijken of er sprake is van paarvorming.

Gelderland

Noord-Veluwe

De aanwezigheid van de gevestigde roedel op de Noord-Veluwe is afgelopen kwartaal opnieuw vastgesteld via wildcamera's en wolvenkeutels. Op wildcamerabeelden is de roedel in wisselende samenstelling te zien. Het is onduidelijk hoe groot de roedel op dit moment is, aangezien de wolven niet individueel herkenbaar zijn op beeld.

De roedelleden van de Noord-Veluwe kunnen individueel worden gevolgd door DNA-onderzoek aan wolvenkeutels en prooidieren. Zo is de mannelijke wolf van de roedel (GW893m) de afgelopen periode drie keer vastgesteld op de Noord-Veluwe aan de hand van een aanval op een schaap en twee gevonden keutels. De aanval op het schaap vond plaats bij een schaapskudde in de regio Elspeet. Op basis van de toelichting van de herder wordt vermoed dat bij deze aanval twee wolven betrokken waren. Meer hierover leest u ook op de pagina 'Overig nieuws'.

Wijziging gebruik territorium

De roedel gebruikt een omvangrijk gebied van zo'n 400 km² dat uitstrekt van het noordoosten van de Veluwe tot aan het midden van de Veluwe. Dat de roedel ook op de Midden-Veluwe komt, blijkt uit DNA-analyse. De vrouwelijke wolf van de roedel (GW998f) is op de Midden-Veluwe namelijk aangetoond aan de hand van wolvenkeutels. Hierbij lijken ze de territoriale wolvinnen van de Midden-Veluwe (GW960f) wat naar het oosten van de Midden-Veluwe te hebben verdrongen. De grenzen van wolventerritoria veranderen van jaar tot jaar, hoewel de kerngebieden vaak hetzelfde blijven. In de kerngebieden worden de jongen geboren en verblijven de jongen de eerste maanden. De rest van het territorium wordt gebruikt om zo effectief mogelijk te jagen op wilde hoefdieren. Deze buitenzones van territoria kunnen dus veranderen, bijvoorbeeld onder invloed van veranderingen in de wildstand of door de aanwezigheid van andere wolventerritoria in de nabijheid.

Uit DNA-onderzoek van een wolvenkeutel blijkt dat de vrouwelijke wolf die in mei eerder dit jaar op de Noord-Veluwe Noord is aangetoond (GW2363f) niet in die regio gebleven is. Deze wolvinnin is een stuk westwaarts getrokken naar het noordwesten van de Veluwe. Dit is de regio waar de roedel van de Noord-Veluwe nog niet eerder is aangetoond. Er zijn geen indicaties van vorming van een territorium op het noordelijk deel van de Noord-Veluwe Noord.

Midden-Veluwe

De territoriale wolvin GW960f is via een keutel wederom vastgesteld op het oostelijke deel van de Midden-Veluwe. Ook is de aanwezigheid van wolf GW2087m op de Midden-Veluwe aangetoond via een keutel. Het gaat om een jong van de roedel op de Noord-Veluwe. In het westelijke en oostelijk deel van de Midden-Veluwe is de aanwezigheid van twee andere roedelleden van de Noord-Veluwe (GW998f en GW2398m) via keutels aangetroffen. GW2398m blijkt een nog niet eerder vastgestelde nakomeling van de roedel van de Noord-Veluwe te zijn. Het is onduidelijk of het een jong is van de worp uit 2019, 2020 of 2021.

Zuid-Veluwe

Op 9 augustus is DNA afgenomen van een gedode moeflon op Het Nationale Park de Hoge Veluwe. Analyse van het DNA-monster bevestigde dat de moeflon gedood is door een wolf. Om welk individu het ging kon echter niet worden vastgesteld. De DNA-analyse toonde een wolf aan met een redelijk uniek DNA kenmerk, namelijk HW02. Ongeveer 95% van de Centraal-Europese wolven heeft HW01 en 5% HW02. HW22 is dan weer uniek voor de Alpiene en Apennijnse populaties. Een uitleg over verschillende haplotypes bij wolven staat in de [Factfinding studie \(Hoofdstuk 5.1.1, Jansman et al., 2021\)](#). Dit unieke DNA kenmerk is ook aangetroffen bij wolf GW2363f op de Noord-Veluwe en bij een wolf die begin september in Noord-Limburg aanwezig was. Het is niet uitgesloten dat het één van deze dieren betreft. Voor zover bekend is de wolf nog steeds binnen de hekken van het park aanwezig, mede gezien recente meldingen van gedode moeflons.

Territorium geschoten wolf mogelijk ingenomen

Op 1 oktober werd een dode wolf aangetroffen langs het spoor nabij Stroe. Sectie bij het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) in Utrecht toonde aan dat het dier geschoten was. De wolf is een strikt beschermde diersoort en daarom is het doden van een wolf strafbaar. Op basis van DNA kon worden vastgesteld dat het ging om de wolf GW1490m, de gevestigde mannelijke wolf op de Zuidwest-Veluwe. Deze wolf had in augustus en september nog schapen aangevallen. Ook is het dier de afgelopen maanden via DNA uit uitwerpselen herhaaldelijk vastgesteld op de Zuidwest-Veluwe. Naast GW1490m is ook het DNA van de mannelijke wolf GW1889m vastgesteld op de Zuidwest-Veluwe. De aanwezigheid van deze wolf is echter pas vanaf 25 oktober aangetoond, een kleine maand na de dood van GW1490m, de vorige territoriumhouder. Het is mogelijk dat GW1889m het territorium van GW1490m heeft overgenomen. GW1889m is al eerder vastgesteld op de Veluwe, echter is deze wolf tot nu toe enkel op de Noord-Veluwe vastgesteld. Het is een nakomeling van de roedel van de Noord-Veluwe (uit de geboorteworp van 2019 of 2020). In deze periode zijn tevens wolven op camerabeelden vastgelegd, mogelijk gaat het daarbij om de individuen GW1490m of GW1889m. Er zijn op dit moment geen indicaties voor de aanwezigheid van meer dan één wolf in het gebied.

Met betrekking tot de geschoten wolf GW1490m loopt een justitieel onderzoek met als doel de dader te vinden. Lopende het onderzoek worden hierover geen nadere mededelingen gedaan. Het programma Opsporing verzocht heeft over deze casus een uitzending gemaakt. Deze is [hier](#) terug te zien.

Ten oosten van de A50 zijn de afgelopen periode op de Zuidoost-Veluwe drie zichtwaarnemingen gedaan van een wolf. Het is niet duidelijk of dit steeds hetzelfde individu betreft.

Noord-Brabant en Limburg

Groote Heide

De gevestigde wolf GW1625m is in de periode van 1 augustus tot en met 31 oktober 2021 opnieuw waargenomen in het provinciegrens overschrijdende gebied tussen Weert en Eindhoven. De wolf is twee keer in Noord-Brabant en twee keer in Limburg vastgelegd op camera's. Ook zijn diverse keutels gevonden in het veld. Op 24 oktober is te Maarheeze bij gedode schapen ook het DNA van GW1625m aangetroffen. Daarnaast is bij aangevallen schapen op 30 juli DNA van een wolf aangetroffen. Hoewel via dit DNA geen individu kon worden vastgesteld, is het zeer waarschijnlijk dat het om wolf GW1625m gaat, vanwege het unieke haplotype HW22.

Op 6 september werd bij Griendtsveen in Limburg DNA vastgesteld van een wolf bij gedode schapen. Het blijkt om een uniek DNA kenmerk te gaan, te weten HW02, dat maar incidenteel in Nederland wordt vastgesteld (zie ook Noord-Veluwe). Dit moet daarmee een andere wolf zijn geweest dan de wolf van de Groote Heide die haplotype HW22 heeft.

Afhandeling schade door BIJ12

In de periode 1 augustus tot en met 31 oktober 2021 zijn 34 meldingen van vermoedelijke wolvenschade aan landbouwhuisdieren binnengekomen bij BIJ12.

Eén van deze meldingen is niet verder onderzocht. Tijdens de eerste beoordeling van deze melding werd aan de hand van toegestuurde foto's en een omschrijving van de situatie al duidelijk dat het niet om schade door een wolf ging. Bij de overige 33 meldingen is wel nader onderzocht of er sprake was van een wolf.

Bij twee meldingen kon geen DNA meer worden afgenomen. Ook op basis van veldbezoek, locatie en schadebeeld was door BIJ12 bij deze twee meldingen de schadeveroorzakende diersoort niet meer te achterhalen. Voor deze meldingen is 'diersoort onbekend' genoteerd. Bij de 31 andere meldingen was DNA-afname tijdens het veldbezoek wel mogelijk.

Bij 25 van de 31 gevallen gaf de DNA-analyse als uitslag dat het om wolvenschade ging. Twee keer werd het DNA van vos aangetoond en twee keer van hond. In de twee overige gevallen gaf de analyse geen resultaat. Deze twee meldingen zijn nader beoordeeld op basis van veldbezoek, locatie en schadebeeld.

Eén van deze meldingen is toegeschreven aan wolf. Bij de andere melding kon ook na de beoordeling door de consultant geen diersoort worden toegekend. Om deze reden staat deze melding onder 'diersoort onbekend'. De actuele cijfers van schademeldingen zijn terug te vinden op www.bij12.nl/wolf.

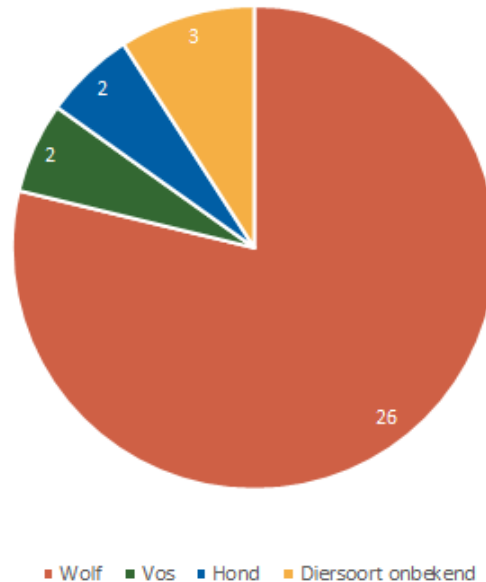
Overzicht van schademeldingen bij BIJ12 en daaruit volgende resultaten 1 augustus – 31 oktober 2021

Binnengekomen schademeldingen van vermoedelijke wolvenschade	34
Bij eerste beoordeling beoordeeld als niet veroorzaakt door wolf	1
Veldbezoek taxateurs en DNA-afname bij vermoedelijke wolvenschade	33
Bevestigde schade veroorzaakt door wolf	26
Bevestigde schade veroorzaakt door hond, vos of onbekend	7

Verdeling schadeveroorzakende diersoorten

1 augustus 2021 - 31 oktober 2021

Dit betreft alleen de bij BIJ12 binnengekomene meldingen waar op voorhand wolf niet kon worden uitgesloten

Het diagram geeft alleen een beeld van de bij BIJ12 binnengekomen schademeldingen die nader werden onderzocht in de periode van 1 augustus tot en met 31 oktober 2021. Dit zijn meldingen waarbij het vermoeden bestaat dat een wolf de schade zou hebben veroorzaakt. [Bekijk hier de interactieve weergave.](#)

Fryslân

In de periode 1 augustus tot en met 31 oktober 2021 zijn zes meldingen van vermoedelijke wolvenschade uit Fryslân bij BIJ12 gemeld. Bij vier van deze meldingen bleek uit de DNA-analyse dat het om wolvenschade gaat. De twee overige meldingen betroffen vos.

Drenthe

Elf meldingen van vermoedelijke wolvenschade kwamen uit Drenthe. In negen gevallen bleek het inderdaad om wolvenschade te gaan. Eén keer is het DNA van een hond aangetoond. Bij de overige melding gaf de DNA-analyse geen resultaat. Ook aan de hand van het veldbezoek en schadebeeld is geen schadeveroorzakende diersoort toe te wijzen. Bij deze melding is de schadeveroorzakende diersoort 'diersoort onbekend'.

Overijssel

Uit Overijssel ontving BIJ12 zes meldingen van vermoedelijke wolvenschade. DNA-analyse heeft uitgewezen dat een wolf in vijf gevallen de schadeveroorzakende diersoort betrof. Van één melding gaf de DNA-analyse geen resultaat. Ook aan de hand van het veldbezoek en het schadebeeld is geen schadeveroorzakende diersoort aan te wijzen. Bij deze melding is de schadeveroorzakende diersoort 'diersoort onbekend'.

Gelderland

In deze periode kwamen zes meldingen van vermoedelijke wolvenschade uit Gelderland. Bij vijf van deze meldingen betrof de schadeveroorzakende diersoort een wolf. Bij één van de meldingen gaf de DNA-analyse geen resultaat. Aan de hand van de beoordeling van het veldbezoek, schadebeeld en locatie, bleek dat er geen schadeveroorzakende diersoort vastgesteld kon worden. Bij deze melding is de schadeveroorzakende diersoort 'diersoort onbekend'.

Noord-Brabant

Uit Noord-Brabant zijn drie meldingen van vermoedelijke wolvenschade bij BIJ12 gemeld. Bij één van deze meldingen is het DNA van een wolf aangetoond. Bij één van de andere meldingen is uit de DNA-analyse gebleken dat een hond de schadeveroorzakende diersoort betrof. Bij de overige melding gaf de DNA-analyse geen resultaat. Aan de hand van het veldbezoek, locatie en het schadebeeld is beoordeeld dat deze schade is veroorzaakt door wolf.

Limburg

Eén schademelding kwam deze periode uit Limburg. Tijdens de DNA-analyse is het DNA van een wolf aangetoond.

Overige provincies

Uit de overige provincies zijn in de periode 1 augustus – 31 oktober 2021 geen meldingen van vermoedelijke wolvenschade binnengekomen.

Tegemoetkomingsregeling wolvenschade door provincies verlengd

De regeling voor tegemoetkoming bij schade aan landbouwhuisdieren door de wolf is verlengd tot 1 januari 2023. Dat heeft de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland (BACVP) van de gezamenlijke provincies op 23 september 2021 besloten. Een tegemoetkoming wordt uitgekeerd wanneer een dier met zekerheid door een wolf is gedood.

Verder hebben de provincies afgesproken dat het nemen van preventieve maatregelen voorlopig geen voorwaarde is om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de schade. Provincies willen dierhouders hiermee extra tijd geven om zich (verder) voor te bereiden op de komst van de wolf.

Schade voorkomen

Uit buitenlands onderzoek blijkt dat schade aan landbouwhuisdieren niet zozeer samenhangt met het aantal wolven of het aantal landbouwhuisdieren, maar vooral met de inzet en effectiviteit van preventieve maatregelen. Schade door wolven valt echter niet geheel uit te sluiten, maar de kans op een aanval door de wolf (predatie) kan wel sterk beperkt worden door de inzet van de juiste preventieve maatregelen. Bijvoorbeeld het plaatsen van afrasteringen met stroom(-draden). Welke maatregelen nog meer mogelijk zijn, staat in de '[Faunaschade Preventie Kit Wolven](#)'.

Meer informatie

Meer informatie over de tegemoetkomingsregeling of het melden van schade vindt u op bij12.nl/wolf.

Ook Drenthe en Fryslân helpen schapenhouders na vestiging wolf

Omdat vrouwelijke wolf GW2090f nu zes maanden in de regio actief is geweest, betekent dat er volgens het Interprovinciaal Wolvenplan sprake is van een territoriale vestiging. Zowel de provincie Drenthe als de provincie Fryslân hebben stappen gezet om dierhouders te helpen hun schapen te beschermen.

De provincie Drenthe heeft de subsidieregeling voor het nemen van preventieve maatregelen tegen aanvallen van de wolf beschikbaar gesteld voor alle schapen- en geitenhouders in Drenthe. Ook gaat de provincie Drenthe samen met de Gebiedscommissiepreventie wolvenschade Drenthe aan de slag met het werven van een 'Wolvenconsulent'. Daarnaast heeft de gebiedscommissie een informatiebijeenkomst en demonstratie in het veld georganiseerd.

Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân (hierna PPWF) heeft op 1 december 2021 een preventieadvies en pilotvoorstel opgeleverd. Zij adviseren Gedeputeerde Staten (hierna GS) om een aantal stappen te ondernemen. GS van Fryslân heeft op 14 december bekend gemaakt dat naar aanleiding van het advies van de PPWF en de ontwikkelingen in wolvenactiviteiten de volgende actiepunten nader worden uitgewerkt: omvormen PPWF naar gebiedscommissie, aanwijzing van een territorium (risicoregio), uitwerking van een subsidieregeling en het aanstellen van een wolvenconsulent. De komende periode zal in samenwerking met de PPWF -of de op te richten gebiedscommissie- aan bovenstaande punten worden gewerkt. In het voorjaar van 2022 zal meer duidelijkheid komen over de uitkomst van de nadere uitwerking.

Provincie Overijssel zet in op periodiek wolvenoverleg

Hoewel de provincie Overijssel nog geen territoriale wolven heeft, is op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau een periodiek overleg over wolven ingesteld. Aan het overleg nemen LTO, het Platform voor de kleinschalige schapen- en geitenhouders (KSG) en Landschap Overijssel (namens de terreinbeherende organisaties) deel. Mocht de actualiteit er om vragen, dan kunnen deze partijen snel bij elkaar komen. Doel van het overleg is om elkaar te informeren, wensen te uiten en nieuwe ontwikkelingen te bespreken. Uit het overleg zijn actiepunten naar voren gekomen waar de provincie gevolg aan gaat geven. Zo wordt een team van vrijwilligers opgeleid voor monitoring van wolvensporen, zodat snel kan worden vastgesteld of er een wolf in het gebied aanwezig is. Ook wordt een wolvenconsulent aangesteld en twee veldmedewerkers om dierhouders te adviseren en de vrijwilligers aan te sturen. Verder worden noodsets aangeschaft om uit te lenen wanneer wolven

langere tijd in een bepaalde regio verblijven en schade veroorzaken. Daarnaast wil de provincie onderzoeken of het mogelijk is om een digitaal waarschuwingssysteem op te zetten. Schapenhouders kunnen dan snel gewaarschuwd kunnen worden wanneer een bevestigde waarneming van een wolf binnenkomt. Schapenhouders kunnen dan maatregelen nemen, zoals het plaatsen van vee in een beschermde kraal of schaapskooi.

Wolvenwachters ingezet bij gescheperde kudde op de Veluwe

Op donderdag 7 oktober 2021 vond 's ochtends een aanval plaats van ten minste twee wolven op een gescheperde kudde op de Stakenberger heide in de gemeente Nunspeet. De kudde bevond zich op dat moment niet meer in de wolfwerende nachtkraal die bestaat uit 1,20 meter hoge flexibele netten die zijn verbonden aan een schrikapparaat.

De herder wist de wolven weg te jagen, maar kon niet voorkomen dat een schaap werd gedood. Dit was voor de herder een ingrijpende ervaring. Het was in dit gebied de tweede keer in een redelijk korte tijd dat er 's ochtends een confrontatie plaatsvond tussen een wolf en de schaapskudde.

Voor de plaatselijke herders was dit reden om op zoek te gaan naar mogelijkheden om extra maatregelen te nemen. Op verzoek van de Gelderse Wolvencommissie heeft de provincie Gelderland geld beschikbaar gesteld om ervaring op te kunnen doen met wolvenwachters. Dit houdt in dat overdag meer toezicht op de kudde in de vorm van menskracht of honden wordt ingezet. Ook worden praktische maatregelen getroffen om wolven op zo'n moment effectief te kunnen verjagen. Sinds de start van de pilot zijn geen nieuwe aanvallen geweest maar het is nog te vroeg om conclusies te trekken.

Brabantse wolvencommissie adviseert over beschermen van schapen

Schapen beschermen is wolven beschermen. Met dat uitgangspunt schreef de adviescommissie 'Preventie wolvenschade Noord-Brabant' een rapport met aanbevelingen hoe veehouders en overheden om kunnen gaan met de aanwezigheid van de wolf in Brabant.

Gedeputeerde Roijackers (Water, Natuur en GGA) is blij met het rapport. "De wolf is een hele lange tijd weggeweest. Een verantwoorde terugkomst van de wolf in Brabant heeft tijd nodig. We zijn niet meer aan zijn aanwezigheid gewend. Ik ben heel blij dat een breed samengestelde commissie onderzocht heeft, hoe we er samen zo goed mogelijk opnieuw leren te leven met de wolf."

In het rapport adviseert de commissie om preventieve maatregelen te nemen waardoor een wolf minder schade aan kan richten. De kosten voor die maatregelen zou de provincie (gedeeltelijk) kunnen vergoeden. "Het is belangrijk dat wij schapen- en geitenhouders helpen hun vee te beschermen. Ze kunnen dat nu niet alleen en preventiemaatregelen zoals opgenomen in het advies kunnen hen helpen, net als het aanstellen van een wolvenconsulent. Die kan hen helpen bij de te maken keuzes. Als we op deze wijze schapen- en geitenhouders ondersteunen ontstaat er meer draagvlak en begrip voor de aanwezigheid van de wolf in onze provincie. Dat was ook de kerngedachte in de commissie" stelt Pieter van Geel, voorzitter van de adviescommissie die het rapport schreef. Hagar Roijackers vult daarop aan: "Zolang een wolf niet leert dat schapen een gemakkelijke prooi kunnen zijn, zullen ze op den duur de schapen meer met rust laten en op zoek gaan naar de zieke zwijnen en reeën die we hier genoeg hebben. Dan kan een nieuw evenwicht ontstaan, waar de natuur baat bij heeft." Lees hier meer over in [het persbericht](#) van de provincie Noord-Brabant en lees [hier](#) meer over het adviesrapport "Gebiedsgericht preventieplan wolvenschade Noord-Brabant".

Voortgang actualisatie Interprovinciaal wolvenplan

De gezamenlijke provincies zijn bezig om het huidige Interprovinciale Wolvenplan uit 2019 te actualiseren. Het nieuwe Wolvenplan verschijnt naar verwachting in het derde kwartaal van 2022. Het plan zal gebaseerd zijn op de laatste stand van zaken over kennis van de wolf, de wet- en regelgeving en ervaringen met wolven die de afgelopen jaren zijn opgedaan in de verschillende provincies. De recent opgestelde rapporten factfinding study en de juridische analyse bieden inhoudelijke input voor het nieuwe Interprovinciaal Wolvenplan. De kennis die in deze rapporten is verzameld (zie kopje hieronder 'Publicatie rapporten over Samenleven met de wolf in Nederland'), kan worden ingezet voor het maken van wetenschappelijk onderbouwde beleidskeuzes ten aanzien van de wolf. Provincies verwachten dat de actualisatie leidt tot nadere invulling van zogenaamde handelingsprotocollen, die ingaan op hoe in bepaalde situaties te handelen (bijvoorbeeld het uiteenzetten van het proces als een wolf wordt aangereden). Op basis van het nieuwe plan wordt ook de richtlijn voor tegemoetkomingsregeling in schade en taxatie aangepast. Het Landelijk Overleg Wolf wordt hierbij ook betrokken.

Publicatie rapporten over Samenleven met de wolf in Nederland

Op 6 oktober 2021 zijn twee rapporten gepubliceerd met informatie over een goede manier van samenleven tussen mens en wolf: de factfinding study: 'De wolf terug in Nederland' en de juridische analyse 'De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen'. Beide rapporten bieden een actueel overzicht van de laatste stand van zaken van de wolf in Nederland en geven feitelijke kennis weer. Deze informatie dient als input voor het Nederlandse wolvenbeleid.

De factfinding study: 'De wolf terug in Nederland' geeft antwoord op vragen die in de maatschappij leven over de wolf, zoals: waar komen de wolven die in Nederland leven oorspronkelijk vandaan? Waar in Nederland kunnen wolven duurzaam leven? Wat zijn de mogelijke gevolgen voor de (verkeers)veiligheid en recreatie? De studie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en BIJ12 en is opgesteld door Wageningen Environmental Research (WENR).

Juridische bescherming van de wolf in Nederland

De juridische analyse geeft duidelijkheid over de juridische status van de wolf in Nederland. Ook geeft het rapport antwoord op uiteenlopende juridische vragen die spelen in de maatschappij. De juridische analyse is in opdracht van het IPO en BIJ12 opgesteld en biedt provincies ondersteuning bij het opstellen van het wolvenbeleid.

Meer informatie

Beide rapporten zijn hier te downloaden:

- [Factfinding study 'De wolf terug in Nederland'](#)
- [Juridische analyse 'De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen'](#)

BIJ12 Kennissymposium faunaschade

Op donderdag 30 september 2021 organiseerde BIJ12 een online kennissymposium 'Kennis als kans, de waarde van onderzoek in faunaschade'. Het symposium was bedoeld voor iedereen die betrokken is bij faunabeleid en -beheer. Eén van de presentaties werd verzorgd door Ilka Reinhardt van LUPUS Institut für Wolfsmonitoring und -forschung in Duitsland. Hugh Jansman, dierecoloog bij Wageningen Environmental Research, leidde het gesprek. Ze spraken over het wolvenbeleid in Duitsland. Hoe is dat georganiseerd en wat kunnen wij in Nederland daarvan leren? In hoeverre vraagt beleid op wolven om een internationale aanpak, en hoe goed komt dat van de grond? U kunt de sessie hier terugkijken: [Terugblik kennissymposium Faunazaken](#)

Landelijk Overleg Wolf

Het Landelijk Overleg Wolf heeft op uitnodiging bij de Loonse en Drunense duinen vergaderd. Bart van Ekkendonk, deelnemer van het Landelijk Overleg Wolf, houdt daar schapen in het natuurgebied en liet verschillende opstellingen van wolfwerende rasters zien. Het was een interessante bijeenkomst waar volop werd gediscussieerd over toepassing en normering van rasters.

Tijdens de bijeenkomst werden ook de fact finding study en de juridische analyse toegelicht door respectievelijk Hugh Jansman en Luuk Boerema, beide medeauteur van de rapporten. Verder werd stilgestaan bij de voortgang van het wolvenplan, de ervaringen met schade door de wolf tot nu toe, de inzet van preventieve maatregelen en tegemoetkoming in de wolvenschade.

Grensoverschrijdend wolfoverleg

De wolf houdt zich niet aan landsgrenzen. Daarom vindt jaarlijks een internationaal grensoverschrijdend wolfoverleg plaats met landen uit de Benelux en de Duitse deelstaten die grenzen aan deze landen. Ook Noord-Frankrijk maakt deel uit van het overleg. In 2021 heeft het overleg in oktober plaatsgevonden. Nederland wordt vertegenwoordigd door medewerkers van provincies, BIJ12, LNV en de Zoogdiervereniging. In het overleg vindt afstemming en uitwisseling plaats over onder andere monitoring, preventieve maatregelen, schade en ervaringen. Een ander belangrijke aspect dat wordt besproken is de invulling van grensoverschrijdende samenwerkingen.